

УДК 378:37.011.3-051(091)

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1256687>**ТЕТЯНА ДОРОНІНА**<http://orcid.org/0000-0002-3990-7959>*(Кривий Ріг)***ГЕНЕЗА ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ**

У статті наведено матеріали з історичного досвіду реформування педагогічної освіти впродовж першої половини ХХ ст. та зроблено висновок щодо зв'язку змісту педагогічної освіти аналізованого часового проміжку з тогочасними партійними ідеологемами: створення уніфікованої системи вищої педагогічної освіти, спрямованої на підготовку комуністично налаштованого спеціаліста – будівника комунізму, який передусім мав марксистсько-ленінський світогляд, що побудований на ґрунтовному суспільно-політичному знанні. У зв'язку з цим у статті доведено, що загальнопедагогічні дисципліни неминуче поступилися місцем дисциплінам суспільного спрямування

Ключові слова: загальнопедагогічна підготовка, зміст освіти, майбутній учитель, навчальний план, педагогіка, педагогічний інститут, учительський інститут.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування системи вітчизняної освіти, остаточно невизначеності її пріоритетів, попри її поступове узгодження із європейською системою освіти та наявність значної нормативно-правової бази, залишається остаточно не розв'язаною проблема сутності педагогічної освіти (її мети, завдань, структури, організаційних та змістовних засад). За умов практичної відсутності концепції сучасної педагогічної освіти та державного стандарту з підготовки фахівців за напрямом 011 «Освітні, педагогічні науки» (та відповідних спеціальностей) особливо актуальним вважаємо питання змістового насичення, визначення базових дисциплін педагогічного циклу та їх можливого співвідношення із дисциплінами варіативними, а отже, встановлення змісту загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя.

На нашу думку, вирішенню проблеми сприятиме вивчення історико-педагогічних надбань у визначеному аспекті. Україна вже переживала складні часи економічного занепаду, духовної кризи та відбудови освітньої системи, тому минулий досвід формування власне педагогічної освіти (зокрема її загально педагогічного складника) дозволить виявити позитивні та негативні тенденції, що необхідно наслідувати чи оминати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні проблеми підготовки майбутнього вчителя достатньо широко представлені в науково-педагогічному дискурсі роботами С. Архангельського, А. Алексюка, Ю. Бабанського, А. Бойко, В. Бондаря, О. Глузмана, В. Гриньової, М. Євтуха, Н. Кузьміної, В. Лозової, В. Мадзігона, О. Мороза, І. Підласого, О. Савченко, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Л. Хомич, М. Ярмаченка та ін. Становлення та розвиток педагогічної освіти набули свого висвітлення в працях Н. Дем'яненко, С. Золотухіної, О. Кобрій, В. Лугового, В. Майбороди, О. Сухомлинської та інших сучасних дослідників. Звернення до історико-педагогічного дискурсу дозволяє констатувати, що найбільш широко висвітленим є ранньорадянський (20-30 рр. ХХ ст.) період розвитку педагогічної освіти (Т. Антонюк, Л. Березівська, Н. Гузій, Н. Дічек, О. Кобрій, В. Липинський, О. Радул, Г. Ясницький, І. Ящук та ін.). Це цілком зрозуміло з огляду на масштабність історичних подій, швидкість соціокультурних змін та радикальний характер їх перетворень, що позначилися й на педагогічній освіті.

Питання розвитку педагогічної освіти в повоєнний період розглядається в історико-педагогічних дослідженнях значно рідше, ніж згадуваний вище період. Серед них варто вказати на педагогічні (Т. Кобзарєва «Розвиток вищої педагогічної освіти у Українській РСР (1928-1975 рр.)»; М. Козій «Розвиток середньої педагогічної освіти в Україні (1945-1990)») та історичні (Н. Головка «Відновлення та розвиток системи вищої та середньої освіти Української РСР (1943-1950 рр.)»; Р. Ростікус «Розвиток та зміцнення вищої школи у західних областях України у повоєнний час (1945-1955)»; О. Шачнева «Боротьба партійних організацій України за відновлення та розвиток вищої школи УРСР в період 1943-1950 рр.») розвідки. Проте переважна більшість названих праць

була написана ще за радянські часи, а отже, не може вважатися незаангажованою.

Варто також відзначити появу наукових розвідок (А. Акусок, А. Булда, С. Буряк, Т. Васильчук, М. Кагальна, В. Мічуда, М. Микитюк, О. Прохоренко, І. Регейлота та ін.), у яких простежується прагнення авторів до узагальнених висновків щодо педагогічної освіти повоєнної доби. Утім, питання загальнопедагогічної освіти майбутнього учителя розглядається переважно в більш широкому контексті (фахова підготовка окремих категорій вчителів).

Сучасний огляд історико-педагогічного дискурсу переконує в ґрунтовному, однак нерівномірному вивченні вітчизняною наукою проблеми розвитку історії педагогічної освіти, зокрема її загальноосвітнього змісту в повоєнний період. Утім, цей час розвитку педагогічної освіти здається надзвичайно цікавим, з огляду на можливість проведення історичних аналогій, в умовах сучасної модернізації вітчизняної освіти. Головна з них – прискорене реформування педагогічної системи освіти, її побудова та відновлення в надзвичайно складних політичних та економічних умовах.

Отже, **метою пропонованої даної статті** є актуалізація проблеми загальнопедагогічної підготовки в педагогічних навчальних закладах УСРР упродовж повоєнного десятиліття задля узагальнення педагогічного досвіду та встановлення об'єктивних закономірностей діяльності освітньої системи, що потребують урахування в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Висвітлення питання змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах повоєнної доби передбачало попереднє встановлення сутності ключової категорії «зміст загальнопедагогічної підготовки» майбутнього вчителя, системи впливових чинників, що визначили соціокультурні (зокрема освітні) передумови, які детермінували зміст педагогічної освіти досліджуваного періоду.

У своїй роботі ми спиралися на визначення А. Акусок про те, що «зміст загальнопедагогічної підготовки – це складне інтегроване утворення, структуроване як система засвоєння педагогічних знань, розвиток відповідних умінь і навичок, оволодіння досвідом дослідницької діяльності в професійній сфері, а також формування особистісних ціннісних орієнтацій та спрямованості на майбутню педагогічну діяльність» [1, с.6]. У такому тлумаченні зміст загальнопедагогічної освіти відображається в державних документах, освітніх стандартах, доктринах, концепціях, провідних теоріях педагогічної науки, навчальних планах та навчальних програмах та проявляється на *рівні навчального матеріалу* (у підручниках, навчальних посібниках, збірниках завдань тощо).

Зміст підготовки вчителя визначається в освітніх стандартах та навчальних планах, програмах (навчальних та робочих) з окремих дисциплін (зокрема фахових). У навчальних планах подано перелік навчальних дисциплін, опанування яких забезпечує теоретичну підготовку із відповідно збалансованим практичним складником (навчальна практика). Утім, з певною пересторогою, що підтверджується практичним досвідом, сприймаємо твердження О. Кобрій, що сьогоденна тенденція «поступового скорочення в динаміці загальнопедагогічної підготовки частки спеціальних дисциплін та нарощування можливості вибору студентами інших навчальних курсів, створює сприятливі умови для забезпечення їхньої ґрунтовної педагогічної підготовки» [5, с.27]. Водночас вимушені констатувати, що загальнопедагогічна підготовка на сьогодні поступово змінюється на технологічну, при цьому втрачається фундаменталізація знань майбутніх учителів.

На початок ХХ ст. зміст загальнопедагогічної освіти (спеціальний блок, за Н. Андрійчук) у вчительських семінаріях (готували народного вчителя для сільської школи) передбачав такі компоненти: педагогіка (історія педагогіки), методика викладання та практичні уроки (проведення семінаристами уроків у народних училищах) [2, с.179-219]. У вчительських інститутах напередодні революційних подій 17-го року продовжували підготовку на основі Положення 1872 р. та за єдиними програмами, затвердженими Інструкцією Міністерством народної освіти 13 листопада 1876 р. (які стали обов'язковими з 1977/78 н.р.) [6]. Тобто понад 40 років зміст загальнопедагогічної підготовки вчителів (для начальних/міських училищ) залишався практично незмінним. Тут обов'язково вивчали короткий курс педагогіки, дидактики та було передбачено проведення педагогічної практики. Звертаємо увагу на уточнення О. Кобрій, що під педагогікою

у цей час розумілася передовсім теорія виховання, проте «обов'язковими компонентами теоретичної загальнопедагогічної підготовки вважалися наука про виховання, історія педагогіки, дидактика, училищезнавство, часткові методики, психологія, які передбачали винятково авторське розроблення їхнього змісту, визначення практичної складової загальнопедагогічної підготовки» [5, с.28]. За таких умов майбутніх учителів вчили лише тим знанням, які мали практичне спрямування для їхньої подальшої роботи в початковому училищі.

Зрушення у змісті загальнопедагогічної освіти відбувалися внаслідок появи нового – підвищеного типу початкових шкіл – вищих начальних училищ, який набував «соціального спрямування» (О. Кобрій) та передбачав вивчення таких педагогічних курсів як «Педагогіка», «Наука про виховання», «Дидактика», «Історія педагогіки» [5, с.28]. Цей порядок було зруйновано у зв'язку з глобальними історичними подіями, що незворотно змінили політичний, економічний, суспільний та культурний устрій країни та призвели до різких зрушень в освітній сфері, тому становлять значний інтерес для історико-педагогічної науки.

Організаційна розбудова освітньої системи із відповідним перепідпорядкуванням педагогічних освітніх установ (Наркомос, Укрголовпрофос, губприси, методкоми тощо) відбувалася передусім на ідеологічних засадах, була спрямована на задоволення освітніх потреб різних верств населення та відповідала змінам у структурі освіти взагалі. У цей час варіативність закладів, що надавали педагогічну освіту (чи право викладати), у своїй ретроспективі апробувала різні організаційні форми: окремі факультети у класичних університетах, вищі жіночі курси, учительські інститути/семінарії, педшколи; педагогічні технікуми, інститути народної освіти (із трирічним терміном навчання), вищі педагогічні курси (із трирічним терміном навчання), педагогічні інститути (із чотирирічним терміном навчання), що є свідченням пошуку оптимальної форми підготовки вчителя за уніфікованою навчальною програмою.

Не заглиблюючись у питання ідеологічного, адміністративно-господарського та організаційного характеру, відзначимо змістовий компонент такої освіти, зважаючи на її кінцеву мету – «готувати працівників освіти, організатора, який володіє всіма методами дитячого виховання і педагогічної роботи з підлітками та дорослими» [12, с.48]. У сенсі нашої публікації вважаємо необхідним наголосити на факті існування в Інститутах народної освіти (з 1921 р.) трьох окремих відділень: факультету соціального виховання (готував педагога-організатора, педагога-колективіста), факультету професійної освіти (готував учителів-предметників) та факультету політосвіти (готував політичних пропагандистів).

Зміст загальнопедагогічної освіти на факультеті соцвиху в 1920-1921 н.р. представлений у публікації М. Микитюк «Педагогічна підготовка вчителів на початку ХХ століття на Україні». Тут науковець подає такий перелік дисциплін педагогічного циклу: «основи психології, основи фізичного виховання, теорія трудового виховання, політика Радянської влади в галузі народної освіти (1 курс); педагогічна психологія, психопатологія, гігієна, організація закладів соціалістичного виховання, методи експериментального вивчення дітей і юнацтва (2 курс); загальна педагогіка, психологія дитинства і юності, фізичне виховання і гігієна виховання, мистецтво у педагогічній практиці, історія початкової освіти, методика експериментальних досліджень (3 курс); найважливіші педагогічні течії, історія педагогіки, статистика освіти, дитяча організація бібліотек, розповідь, виразне слово й читання (4 курс)» [9]. Наведена інформація та аналіз змісту факультету професійної освіти дає підстави науковцю стверджувати, про домінування дисциплін методичного та педагогічного змісту – «при загальній кількості годин – 4000 та трирічному курсі навчання за 6-годинним робочим днем на предмети професійно-педагогічні відводилося 1800 годин» [9]. Утім, оцінка наведеного вище переліку з позицій сучасного навчального розподілу дозволяє констатувати наявність лише трьох суто педагогічних дисциплін: *загальна педагогіка* та *історія педагогіки* (історію початкової освіти та найважливіші педагогічні течії – вважаємо лише частковим поглибленням викремленої дисципліни). *Теорія виховання* представлена в тих варіантах (основи фізичного виховання, теорія трудового виховання), що були найбільш затребувані часом.

Визначними у формуванні змісту загальнопедагогічної підготовки вчителя стали рішення I, II та III Всеукраїнських конференцій з педагогічної освіти (1922, 1923, 1924 рр.). Результатом обговорення проблеми підготовки педагогів було рішення, яким «теоретичні дисципліни в на-

вчальному плані педагогічних ВНЗ розподілялися за трьома основними циклами: природничим, педагогічним та соціально-економічним. Кожен із циклів передбачав досягнення єдності теорії і практики. Основні зусилля скеровувалися на створення курсу педагогіки, який би влаштовував усіх». Це призвело до визначення таких його складових: «Дидактика», «Теорія виховання» і «Школознавство» [5, с.30].

Із реорганізацією педагогічних (трирічних) курсів у педагогічні технікуми (1925 р.), що мали готувати вчителів початкової освіти, було затверджено нові навчальні плани, які включали дисципліни трьох циклів: «1) соціальне виховання (педагогічний); 2) соціально-економічний (політичне виховання); 3) загальноосвітній (загальнонауковий)» [3, с.59]. Звернімо увагу на широкий перелік дисциплін, що відносили до «педагогічного циклу»: вивчення дитячих закладів, психологія, основи педології, принципи трудового виховання, робота на селі з дорослими, педагогічні системи, дидактика, гігієна, основи дефектології, статистика народної освіти, дитячий рух [12, с.49]. Наведений перелік, на нашу думку, також свідчить про нечіткість та невизначеність самої дисципліни «педагогіка» в програмному контексті. Це, на нашу думку, значною мірою було обумовлено молодістю «радянської педагогіки», рішучою спробою її наукового реформування з одночасним запереченням низки постулатів традиційної (а отже, «буржуазної») педагогіки.

Утім, необхідність підготовки вчителів, які були б не лише спеціалістами зі свого фаху, але насамперед – провідниками комуністичної ідеології, потребувало втручання у зміст педагогічної освіти керівних партійних установ. Так, у 30-х рр. розпочалося системне реформування педагогічної освіти. Після затвердження Наркомосом нового «Положення про педагогічний інститут» та постанови ЦК ВКП(б) від 5 травня 1935 року «Про підготовку педагогічних кадрів, систему педагогічної освіти та мережу педагогічних установ» систему педагогічних ВНЗ було представлено у двох варіантах: чотирирічні педагогічні інститути (повна вища освіта) для підготовки вчителів та дворічні учительські інститути (неповна вища освіта) для підготовки вчителів неповної середньої школи [7].

Створена система педагогічної освіти дала свої результати; так, за різними даними, у 1940/41 навчальному році в Україні діяло 24 педагогічні і 45 учительських інститутів [12, с.51]. Утім, ця ситуація погіршилася в повоєнний час, коли кількість спеціально підготовлених педагогів значно (на 30% [9]) скоротилася. Цікаві кількісні показники з цього приводу наводять Т. Васильчук та М. Козій. Зокрема, Т. Васильчук вказує, що 1944 р. у звільнених областях України не вистачало 30498 педагогів [4, с.11]. Педагогічні установи повинні були в найкоротші терміни виправити становище та надолужити втрачені надбання.

Узагальнений огляд соціокультурних умов відновлення вищої, зокрема вищої педагогічної, освіти доводить, що повоєнна доба потребує детального вивчення сьогоденною вітчизняною історико-педагогічною думкою, проте ми зосередимо увагу лише на аналізі навчальних планів педагогічних ВНЗ задля з'ясування питання загальнопедагогічної підготовки вчителів у повоєнну добу.

Отже, у 1945 р. педагогічна освіта, як і в довоєнний час, здобувалася в педагогічних та учительських інститутах, упродовж чотирьох та двох років відповідно. Задля унормування педагогічної освіти вже в серпні 1945 р. було ухвалено Постанову РНК СРСР «Про поліпшення справи підготовки вчителів» (№2088), а в жовтні / грудні ухвалено Навчальні плани для учительських та педагогічних інститутів, на яких ми зосредили увагу задля встановлення наявності в них педагогічного складника (а саме – дисциплін традиційно педагогічного циклу).

Зокрема, Управлінням у Справах Вищої Школи при РНК УРСР (17 жовтня 1945 р.) для підготовки вчителів в Учительському інституті зі спеціальностей «Історія», «Українська мова та література», «Російська мова та література», «Фізика та математика», «Природознавство та географія» (кваліфікація спеціаліста – викладач історії; викладач української мови та літератури; викладач російської мови та літератури; викладач математики та фізики; викладач природознавства та географії в V-VII класах семирічної та середньої школи; термін навчання – 2 роки) передбачалося вивчення «Педагогіки» (130 годин), проте «Історія педагогіки» – відсутня [13].

Навчальним планом, затвердженим Всесоюзним Комітетом у Справах Вищої Школи при РНК УРСР (8 грудня 1945 р.) для підготовки вчителів спеціальностей «Географія», «Історія», «Українська мова й література», «Російська мова та література», «Природознавство», «Математика»,

«Фізика» (кваліфікація спеціаліста, відповідно, – викладач географії середньої школи, викладач історії середньої школи, викладач української мови й літератури; викладач російської мови та літератури; викладач біології та хімії; викладач математики, викладач фізики; термін навчання 4 роки), для вивчення передбачалися і «Педагогіка» (100 годин), і «Історія педагогіки» (100 годин).

Таблиця 1.

Погодинний розподіл загальнопедагогічних дисциплін у 1945 р.

Кваліфікація спеціаліста – «викладач ... середньої школи» (термін навчання 4 роки)											
№ з/п	Спеціальність	Педагогіка					Історія педагогіки				
		всього	Лек.	Пр.	курс		всього	Лек.	Пр.	курс	
					II	III				III	IV
1.	«Географія»	100	66	34	3	3	100	83	17	4	5
2.	«Історія»	100	66	34	3	3	100	83	17	4	5
3.	«Українська мова й література»	100	66	34	6	-	100	83	17	7	-
4.	«Російська мова та література»	100	66	34	6	-	100	83	17	7	-
5.	«Природознавство»	100	66	34	6	-	100	83	17	8	-
6.	«Математика»	100	66	34	6	-	100	83	17	8	-
7.	«Фізика»	100	66	34	6	-	100	83	17	7	-
Кваліфікація спеціаліста – «викладач ... в V-VII класах семирічної та середньої школи» (термін навчання 2 роки) «Педагогіка»											
№ з/п	Спеціальність				всього	Лек.	Пр.	1 курс	2 курс		
1.	«Історія»				130	70	60	4	3		
2.	«Українська мова та література»				130	70	60	4	3		
3.	«Російська мова та література»				130	70	60	4	3		
4.	«Фізика та математика»				130	70	60	4	3		
5.	«Природознавство та географія»				130	70	60	4	3		

Водночас зазначимо, що аналіз навчальних планів із підготовки учителів за чотири- / дво-річним терміном навчання цікавий ще з тих позицій, що він яскраво демонструє місце «ідеологічних» дисциплін («Основи марксизму-ленінізму», «Політична економія» та «Історія філософії, діалектичний і історичний матеріалізм» / «Діалектичний та історичний матеріалізм») у підготовці майбутнього вчителя повоєнної доби. На вивчення цих дисциплін відводилося загалом 530 годин навчального часу (розподіл лекцій та практичних занять представлений у таблиці 2.) [13].

Таблиця 2.

Дисципліни суспільно-політичного циклу в навчальних планах 1945 р.

№ з/п	Назва навчальної дисципліни	Всього	Лекції	Практичні
1.	«Основи марксизму-ленінізму»	250	160/156	90/94
2.	«Політична економія»	140	96	44
3.	«Історія філософії, діалектичний і історичний матеріалізм» / «Діалектичний та історичний матеріалізм»	140	100	40

Відзначимо, що «Історія філософії...» вивчалися лише студентами спеціальності «Історія», «Українська мова та література» та «Російська мова та література». При дворічному навчанні вивчали лише «Основи марксизму-ленінізму», проте також упродовж 250 годин. При тому, що на вивчення власне педагогічних дисциплін відводилося лише 200 /130 годин (див. таблицю 1) [13]. Отже, констатуємо наявність суттєвого превалювання «ідеологічних дисциплін» у підготовці вчителя, що також мало своє пояснення особливою увагою з боку партійних установ саме до ідейно-політичного світогляду вчительства. Тому загальнопедагогічні дисципліни неминуче поступилися місцем дисциплінам суспільного спрямування.

Через те, що умови повоєнної відбудови потребували практичної роботи вчителя, особливу увагу звернули на їх заочну підготовку. Постановою Комітету у справах вищої школи при Раді Міністрів СРСР (від 17 квітня 1946 р.) було ухвалено п'яти-, три- річний термін навчання студентів заочного відділення (відповідно, педагогічних та учительських інститутів) та ухвалено нові Навчальні плани (1946 р.). Відповідно до них у педагогічному інституті передбачалося вивчення «Педагогіки» та «Історії педагогіки» (у скороченому вигляді – 40 та 36 годин; виключно в лекційній формі). Загалом для навчання на заочному відділенні було передбачено 1740 навчальних годин, із яких 108 – суспільно-політичні; 106 – психолого-педагогічні (до вказаних вище 76 «педагогічних» годин додаємо 30 годин, запланованих на вивчення психології). Такий погодинний розподіл свідчить про спрямування навчання на підготовку вчителя-предметника (1526 годин – на вивчення спеціальних дисциплін за фахом), спеціаліста у своїй галузі [13].

У серпні 1947 р. навчальні плани для педагогічних інститутів, підпорядкованих Міністерству просвіти УСРР, було перероблено та затверджено нові варіанти. До цих планів було видано окремий наказ «Про запровадження нових навчальних планів у педагогічних інститутах» (від 26 серпня 1947 р. № 2041), яким запроваджувалися спецкурси з педагогіки на четвертих курсах усіх факультетів (пункт 2 позиція г) обсягом 36 навчальних годин (із заліком у 7 чи 8 семестрі) [13]. Цей факт загалом свідчить про розуміння значення педагогічного знання тодішніми освітянами. Утім зміст цих спецкурсів, їхні завдання та методика проведення можуть становити окремий інтерес для історико-педагогічного вивчення.

Узагальнюючи, варто наголосити, що в повоєнний час відбувалася відбудова шкільної освіти, передусім спрямована на подолання освітнього розриву, викликаного об'єктивними (воєнними) умовами, та побудова нової школи, яка б охопила освітою всі верстви населення. Ці масштабні стратегічні завдання повинно було виконати вчительство. Безумовно, такі нововведення потребували постійного збільшення фахівців. Інтенсивна підготовка вчительських кадрів у повоєнну добу була надзвичайно плідною. Так, за різними джерелами, в повоєнне десятиріччя значно зросла кількість студентів педагогічних навчальних закладів (321,9 тис. у 1945/46 н.р. до 607 тис. у 1950/51 н.р. [11]) та вчителів (з 1946/47 рр. на початок 1956/57 рр. на 120133 осіб, а чисельність дипломованих кадрів – на 47% [8]). Водночас слід відзначити розгорнуту в цей час широку мережу шести-, восьми- місячних курсів перепідготовки вчителів, які щороку випускали понад 10 тис. слухачів (1946 р. – 14,5 тис. учителів; 1947 р. – близько 13 тис. [10]). Отже, поставлене завдання будо з успіхом вирішене – довоєнну мережу педагогічної освіти відновлено в 1945 р., а кількісні показники – у 1946-1947 н.р. [4, с.12].

Висновки. Викладене вище дозволяє констатувати прямий зв'язок змісту педагогічної освіти аналізованого часового проміжку з тогочасними партійними ідеологемами: створення уніфікованої системи вищої педагогічної освіти, спрямованої на підготовку комуністично налаштованого спеціаліста – будівника комунізму, який передусім мав марксистсько-ленінській світогляд, що побудований на ґрунтовному суспільно-політичному знанні. Така підготовка була повністю контрольована із боку вищих партійних установ, що зміцнювалася через партійні постанови, виконання яких було обов'язковим. Ретроспективний огляд доводить, що навіть в умовах зміни «замовлення» зміст власне педагогічної освіти залишався усталеним, зміни тут відбувалися дуже повільно та вкрай поступово. Тому загальнопедагогічні дисципліни неминуче поступилися місцем дисциплінам суспільного спрямування. Панівна в повоєнні часи тенденція щодо ідеологізації підготовки вчителів сьогодні відсутня, проте загальнопедагогічні дисципліни не посіли відповідного місця у змісті підготовки майбутнього вчителя та поступаються місцем сучасній тенденції технологізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акусок А. М. Теоретичні засади формування змісту загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / А. М. Акусок. – Київ, 2009. – 24 с.
2. Андрійчук Н. М. Підготовка вчителів народної школи в учительських семінаріях України (1860–1917 рр.) : Монографія / Н. М. Акусок. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2011. – 299 с.
3. Багно Ю. Деякі аспекти підготовки та перепідготовки вчителів сільської початкової школи в Україні (20-ті роки ХХ ст.) / Ю. Багно // Рідна школа. – 2010. – №12. – С. 58-61
4. Васильчук Т. В. Відновлення та розвиток системи вищої освіти в Україні (1943–1950 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.01 „Історія України” / Т. В. Васильчук. – Запоріжжя, 2007. – 22 с.
5. Кобрій О. М. Соціальні чинники загальнопедагогічної підготовки вчителя в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. / О. М. Кобрій // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2014. – №1. – С. 26-31.
6. Кравченко В. М. професійно-педагогічна підготовка в учительських інститутах України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. [Електронний ресурс] / В. М. Кравченко // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2005. – №3. – Частина 2. – Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2005-3-2/13_Kravchenko.pdf.
7. Ліман І. Особливості розвитку вищої педагогічної освіти в УСРР (1920-1935 рр.) [Електронний ресурс] / І. Ліман. – Режим доступу : <http://www.i-lyman.name/BerdjanskPedKursy/History/1.html#Ref2>
8. Матвеева Н. Внутрішкільна науково-методична робота з учителями початкових загальноосвітніх шкіл України (1945-1990 рр.) [Електронний ресурс] / Н. Матвеева // Історико-педагогічний альманах. – 2006. – №1. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/istoruk_ped_almanax/2006/2006_1_4.pdf
9. Микитюк М. Педагогічна підготовка вчителів на початку ХХ століття на Україні / М. Микитюк // Київський науково-педагогічний вісник. – 2016. – С. 132-142.
10. Мічуда В. В. Радянська система освіти у повоєнний період (1945-1950 роки) / В. В. Мічуда // Молодий вчений. – 2016. – №12.1(40). – С. 267-271
11. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1941-1961) / Под ред. А. М. Арсеньева и др. – М. : Педагогика, 1988. – 270 с.
12. Радул О. С. Розвиток педагогічної освіти в Україні у 20-30-і роки ХХ століття / О. С. Радул / Наукові записки / Ред. кол. : В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – 2017. – Випуск 156. – С. 47-52.
13. ЦДАВО; Фонд 166 Міністерство освіти України; оп.15; Спр. 436. Навчальний план (спеціальність: українська мова та література; фізика; математика; природознавство; географія; російська мова та література; історія), 8 грудня 1945; Навчальний план (спеціальність: українська мова та література; фізика та математика; російська мова та література; природознавство та географія; географія; історія), 17 жовтня 1945, 263 арк.

REFERENCES

1. Akusok A. M. Teoretychni zasady formuvannia zmistu zahalnopeidahohichoi pidhotovky maibutnoho vchytelia : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 „Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky” / A. M. Akusok. – Kyiv, 2009. – 24 s.
2. Andriichuk N. M. Pidhotovka vchyteliv narodnoi shkoly v uchytelskykh seminariiakh Ukrainy (1860–1917 rr.) : Monohrafiia / N. M. Akusok. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU, 2011. – 299 s.
3. Bahno Yu. Deiaki aspekty pidhotovky ta perepidhotovky vchyteliv silskoi pochatkovoii shkoly v Ukraini (20-ti roky XX st.) / Yu. Bahno // Ridna shkola. – 2010. – №12. – S. 58-61.
4. Vasylchuk T. V. Vidnovlennia ta rozvytok systemy vyshchoi osvity v Ukraini (1943–1950 rr.) : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. istor. nauk : spets. 07.00.01 „Istoriia Ukrainy” / T. V. Vasylchuk. – Zaporizhzhia, 2007. – 22 s.
5. Kobrii O. M. Sotsialni chynnyky zahalnopeidahohichnoi pidhotovky vchytelia v Ukraini naprykintsy XIX – na pochatku XX st. / O. M. Kobrii // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. – 2014. – №1. – S. 26-31.
6. Kravchenko V. M. profesiino-pedahohichna pidhotovka v uchytelskykh instytutakh Ukrainy druhoi polovyny XIX – pochatku XX st. [Elektronnyi resurs] / V. M. Kravchenko // Visnyk Natsionalnoho tek-

hnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut». – 2005. – №3. – Chastyna 2. – Rezhym dostupu: http://novyn.kpi.ua/2005-3-2/13_Kravchenko.pdf.

7. Liman I. Osoblyvosti rozvytku vyshchoi pedahohichnoi sovity v USRR (1920-1935 rr.) [Elektronnyi resurs] / I. Liman. – Rezhym dostupu: <http://www.i-lyman.name/BerdjanskPedKursy/History/1.html#Ref2>.

8. Matveieva N. Vnutrishkilna naukovo-metodychna robota z uchyteliamy pochatkovykh zahalnoosvitnikh shkyl Ukrainy (1945-1990 rr.) [Elektronnyi resurs] / N. Matveieva // Istoryko-pedahohichnyi almanakh. – 2006. – №1. – Rezhym dostupu: http://library.udpu.org.ua/library_files/istoruk_ped_almanax/2006/2006_1_4.pdf.

9. Mykytiuk M. Pedahohichna pidhotovka vchyteliv na pochatku XX stolittia na Ukraini / M. Mykytiuk // Kyivskiy naukovo-pedahohichnyi visnyk. – 2016. – S. 132-142.

10. Michuda V.V. Radianska systema osvity u povoiennyi period (1945-1950 roky) / V.V. Michuda // Molodyi vchenyi. – 2016. – №12.1(40). – С. 267-271

11. Ocherki istorii shkoly i pedagogicheskoy myisli narodov SSSR (1941-1961) / Pod red. A. M. Arseneva i dr. – M. : Pedagogika, 1988. – 270 s.

12. Radul O. S. Rozvytok pedahohichnoi osvity v Ukraini u 20-30-i roky XX stolittia / O. S. Radul / Naukovi zapysky / Red. kol. : V. F. Cherkasov, V. V. Radul, N. S. Savchenko ta in. – 2017. – Vypusk 156. – S. 47-52.

13. TsDAVO; Fond 166 Ministerstvo osvity Ukrainy; op.15; Spr. 436. Navchalnyi plan (spetsialnist: ukrainska mova ta literatura; fizyka; matematyka; pryrodoznavstvo; heohrafiia; rosiiska mova ta literatura; istoriia), 8 hrudnia 1945; Navchalnyi plan (spetsialnist: ukrainska mova ta literatura; fizyka ta matematyka; rosiiska mova ta literatura; pryrodoznavstvo ta heohrafiia; heohrafiia; istoriia), 17 zhovtnia 1945, 263 ark.

TETYANA DORONINA

CONTENT'S GENEZES OF TEACHERS' GENERAL PRACTICAL TRAINING IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

The question about the system's content saturation of native education, the definition of pedagogical cycle's basic disciplines and their possible correlation with variational disciplines are especially relevant in today's conditions of reforming the system of native education and due to absence of the concept of modern pedagogical education and the state standard for training specialists in the direction 011 "Sciences about Education " (and appropriate specialties).

The article presents materials from the historical experience of reforming of pedagogical education during the first half of the twentieth century and the conclusion is made regarding to the content's connection of pedagogical education of the analyzed time interval with party's ideologies of that time. It is emphasized that reconstruction of school education was during the post-war period, its aim was overcoming the educational gap which was caused by objective (military) conditions and construction of a new school that would cover all population. Teaching must have done these large-scale strategic tasks. Certainly, such innovations required constant increase of specialists. Intensive training of teaching staff in the post-war period was extremely ambiguous. The retrospective review proves, that even in the context of changing the "order", the content of pedagogical education itself remained steady and changes were very slowly and very gradually. The creation of unified system of higher pedagogical education that is aimed at preparing a communist-minded specialist, a builder of communism, who had Marxism-Leninism ideology, built on thorough sociopolitical knowledge, above all. Significant predominance of "ideological disciplines" in teachers' preparation was proved and it also had its ideological explanation. Therefore, general pedagogical disciplines inevitably gave way to disciplines of social orientation.

Key words: *general pedagogical preparation, content of education, future teacher, history of pedagogy, historical and pedagogical research, curriculum, Pedagogy, pedagogical institute, teacher's institute.*

Одержано 26.01.2018р.